

9. Поточний архів Національного заповідника «Глухів», «Звіт науково-дослідного відділу Державного історико-культурного заповідника у м. Глухові за 2000 р.»
10. Там само, «Звіт відділу екскурсійної та культурно-просвітницької роботи Державного історико-культурного заповідника у м. Глухові за I півріччя 2001 р.»
11. Там само, «Звіт Державного історико-культурного заповідника у м. Глухові за 2005 р.»
12. Там само, «Звіт Державного історико-культурного заповідника у м. Глухові за 2006 р.»
13. Там само, «Протокол засідання Методичної комісії Державного історико-культурного заповідника у м. Глухові № 4 від 10.05.2007 р.»
14. Там само, «Протокол засідання Методичної комісії Державного історико-культурного заповідника у м. Глухові № 5 від 20.05.2008 р.»
15. Там само, «Звіт Національного заповідника «Глухів» за 2009 р.»
16. Там само, «Протокол засідання Методичної ради Національного заповідника «Глухів» № 7 від 14.10.2010 р.»
17. Там само, «Протокол засідання Методичної ради Національного заповідника «Глухів» № 5 від 20.08.2013 р.»
18. Там само, «Протокол засідання Методичної ради Національного заповідника «Глухів» № 1 від 20.01.2015 р.»

Мошук И.В. Выставочная деятельность Национального заповедника «Глухов»

В статье исследуются вопросы организации экспозиционно-выставочной деятельности Национального заповедника «Глухов». Анализируются проблемы накопления фондового материала, расширения экспозиционных площадей, методического обеспечения оформления выставок.

Ключевые слова: музей, выставочная деятельность, экспозиция, культурные и исторические ценности.

Moshyk I.V. Exhibition activities of the National Reserve «Hlukhiv»

In the article such issues as organization exhibition activity of the National Reserve «Hlukhiv» are investigated. Problems of accumulation of share material, expansion of display areas, methodical providing, and designing of exhibitions are analyzed.

Key words: museum, exhibition activity, exposition, cultural and historical values.

Надійшло до редакції: 05.05.2015 р.

УДК [930.2+069](477)(06)

ПІСТОЛЕНКО І.О.

**Провідний науково-просвітницький і культурний центр Полтавщини початку ХХ століття.
Полтавська вчена архівна комісія та її діяльність щодо створення музейної мережі в губернії**

У статті розглядаються основні напрямки роботи Полтавської вченої архівної комісії на початку ХХ ст. Особлива увага приділяється діяльності комісії у галузі музейного будівництва, організації виставок.

Ключові слова: Полтавська вчена архівна комісія, історичне дослідження, краєзнавча традиція, музейна мережа, виставка.

Друга половина XIX – початок XX ст. були часом зростання зацікавленості до розвитку історичної науки в колишній Російській імперії, до складу якої входила тоді Україна. Цей підйом проявлявся в кількісному зростанні досліджень, у т.ч. таких, що базувалися на архівних документах, але, головним чином, у підвищенні їх якісного рівня, усвідомлення необхідності серйозного, широкого дослідження документальних джерел як умови наукового прогресу.

Висловлюючи інтереси наукової спільноти, історик, архівіст М.В. Калачов, не сподіваючись на проведення найближчим часом урядом комплексної архівної реформи, запропонував як тимчасову, проте невідкладну міру – організацію в губернських центрах учених архівних комісій. На його думку, ці комісії повинні були стати товариствами просвітницького характеру. Головну мету нових товариств ініціатор їх створення вбачав у рятуванні від втрати, знищення документів, які місцевими закладами вважалися непотрібними, але були важливими в історичному відношенні.

У 1884 р. був підписаний проект «Положения об учреждении губернских ученых архивных комиссий и исторических архивов». Статус нових закладів виявився своєрідним. У «Положении...» не були прописані питання організаційної структури комісій, їх правовий статус, рамки компетенції. Держава не гарантувала надання комісіям приміщень і фінансування. З одного боку, відсутність чітко позначених меж діяльності надавала комісіям можливість самим визначати напрямки своєї роботи. Крім діяльності щодо впорядкування архівних справ на місцях і формування губернських історичних архівів, вони могли включати і включали до кола своїх обов'язків видавничу діяльність, проведення археологічних розкопок, створення бібліотек, написання наукових праць на основі результатів здійснених членами комісій досліджень. Загальновизнаною є важлива роль, яку відіграли у справі становлення музейної мережі губернські вчені архівні комісії.

З іншого боку, невизначеність правового статусу комісій та відсутність державних асигнувань гальмували розвиток губернських учених архівних комісій (далі – ГВАК). Фактично вони стали напівофіційними добровільними товариствами, на які уряд переклав складні завдання з упорядкування архівної справи на місцях. Разом із тим, міцних позитивних результатів у цій діяльності могли досягти лише спеціальні державні заклади з певним комплексом повноважень і достатньою матеріальною базою. Тобто, організація ГВАК та їх діяльність – хоча й були обумовлені тенденціями політичного, соціального, культурного розвитку країни наприкінці XIX – на початку XX ст. й особливостями стану архівів у згаданий період – стала лише частковою

Будинок К.М. Скаржинської у Крутликі. За мал. Г.І. Нарбута. 1915 р. (див. у кн.: Полтавщина : енциклопедичний довідник / за ред. А.В. Кудрицького. – К. : УЕ, 1992. – С. 869).

реалізацією проекту архівної реформи М.В. Калачова. Щоправда, окремі комісії досягли вагомих успіхів у цій діяльності. Показовою у цьому плані є діяльність Полтавської вченої архівної комісії (далі – ПВАК).

Необхідність дослідження діяльності ПВАК обумовлена тим, що вона була однією з достатньо активних серед інших подібних губернських комісій (всього їх було організовано наприкінці XIX – на початку XX ст.ст. в колишній Російській імперії 41, зокрема на території України – 6) і стала невід'ємною й важливою частиною загальної роботи мережі подібних товариств. Вивчення діяльності ПВАК важливе також тому, що завдяки її зусиллям у представників місцевої інтелігенції склався стійкий інтерес до історії рідного краю, котрий сприяв розробці ними різних аспектів минулого Полтавщини, України загалом. Вони проявляли свої творчі сили, працюючи в комісії. Для багатьох із них дослідження історії регіону ставало головною метою та формою прояву своєї індивідуальності.

Особливо яскраво це проявлялося у вдалих спробах створювати перші музейні колекції, музейні експозиції краєзнавчого, етнографічного характеру тощо.

Суттєвою рисою історіографії до 1917 р. вважається тісний взаємозв'язок столичних учених і місцевих істориків, краєзнавців, інших фахівців. Прагнення «писати історію не з Москви або Петербурга, а знизу» [10, с. 3]

було одним із важливих положень теорії земського «областництва», що її розробляв А.П. Щапов. Він обґрунтував право істориків різних регіонів на розробку питань історії свого рідного краю, яку оголошував не просто предметом, що вартує дослідження, але найважливішим предметом у російській історії [66, с. 16]. Ці положення підтримувало й багато інших істориків. Так, С.О. Шмідт вважав, що краєзнавство – це «не лише спосіб освоєння історичного досвіду, але й відбір, а часто і вдосконалення того, що витримало випробування часом» [65], і що визначає як характер освоєння минулого, так і спосіб перебудови сучасного [65].

Дослідження полтавських любителів давнини стали повноцінною складовою загального процесу історіографії. Аналіз цих досліджень дозволяє більш масштабно та повно відтворити картину накопичення і поширення історичних знань. Дослідження краєзнавчих традицій Полтавщини (як й інших областей) сприяє визначенню співвідношення загального й особливого та відмінного в історіографічному процесі, виявленню закономірностей його розвитку на даному локальному рівні.

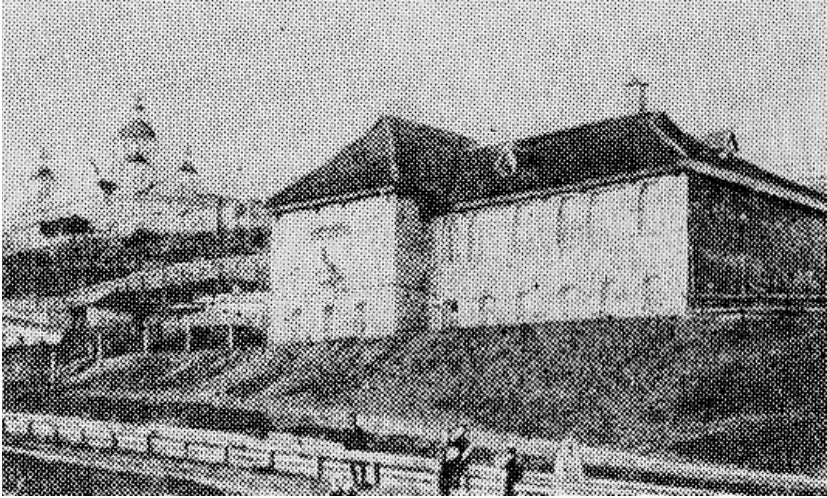
Зростання інтересу до різних аспектів краєзнавства, і особливо до становлення та прогресу музейного будівництва, що спостерігається останнім часом, також диктує необхідність дослідження й узагальнення досвіду краєзнавчих традицій регіонів з метою їх практичного застосування. Дехто з істориків убачає в цьому початок нового етапу в краєзнавчій роботі, в дослідженнях еволюції музейного будівництва, відмінною рисою яких має бути неупереджене ставлення до історичних реалій [див.: 6].

Позначилася тенденція до досліджень історії губернських учених архівних комісій [див.: 1; 56; 62].

Полтавська вчена архівна комісія, яку було створено 26 жовтня 1903 р. [19, с. 3], зуміла показати себе як життєздатний заклад, досвід якого потребує всебічного дослідження.

Головою комісії був обраний полтавський губернатор, секретарем-правителем – історик, архівіст, краєзнавець І.Ф. Павловський (1851–1922), який став її фактичним керівником. Обіймаючи цю посаду, він особисто зробив вагомий, значний за обсягом і різноплановий внесок у дослідження та збереження минувшини Полтавського краю. Оpubлікував 150 праць, вів велику організаторську роботу як секретар ПВАК, як музейник і в інших напрямках.

До комісії входило 60 членів, у т.ч. – 19 почесних (відомих істориків, вищих чиновників губернії й інших). Грошові ресурси комісії склалися з членських внесків (5 руб., пізніше – 3 руб. на рік) і від продажу її друкованих праць через книжкові магазини та розповсюдження видань авторами особисто. Певну фінансову підтримку у видавничій діяльності ПВАК отриму-

Школа ім. І.П. Котляревського. Фото початку ХХ ст. (див. у кн. : Полтавщина : енциклопедичний довідник / за ред. А.В. Кудрицького. – К. : УЕ, 1992. – С. 737).

вала від губернського та повітових земств, від окремих меценатів; з 1909 р. невеликі суми виділялися комісії міністерством внутрішніх справ [67].

Видавницька діяльність ПВАК оцінюється фахівцями як «особливо плідна» та «найбільш активна» [23, с. 6] порівняно з іншими губернськими комісіями, створеними на початку ХХ ст.

За період існування з 1903 до 1917 р. ПВАК всього було здійснено 38 видань, у т.ч. публікації 15-ти збірників «Труди ПУАК» загальним об'ємом понад 200 друкованих аркушів і 20 окремих видань [52] (за іншими даними – 23-х) [23]. Нині, коли в результаті воєн численні архівні документи втрачено, опубліковані матеріали у виданнях ПВАК мають значення першоджерел [1, с. 284].

Основними напрямками діяльності ПВАК були дослідження минулого краю на основі архівних джерел і популяризація історичних знань. Окрім історичних досліджень, у роботі комісії приділялася увага археологічній, літературознавчій, статистичній та етнографічній проблематиці.

Форми роботи ПВАК також мали широкий спектр: від заслуховування доповідей, рефератів, повідомлень до підготовки і проведення виставок, екскурсій, археологічних обслідувань тощо. За 15 років існування ПВАК провела 36 засідань, на яких 32 її члени виступили з понад 100 науковими повідомленнями [1, с. 277; 11, с. 3; 62, с. 4].

Популяризаторська робота посідала важливе місце серед обов'язків членів ПВАК. Вони взяли участь і виступили зі звітами про роботу, що була проведена Комісією, на чотирьох археологічних з'їздах: XII-му в Харкові (1902 р.); XIII-му – в Катеринославі (в 1905 р.); XIV-му – в Чернігові (в 1908 р.); XV-му – в Новгороді (в 1911 р.) [19, с. 13].

У цих повідомленнях, а також у публікаціях висвітлювалася історія краю в найрізноманітніших аспектах, найбільш важливі сторінки історії Полтавщини, Лівобережної України та Росії XVIII–XIX ст., події історії запорозького та городового козацтва, Полтавська битва 1709 р тощо.

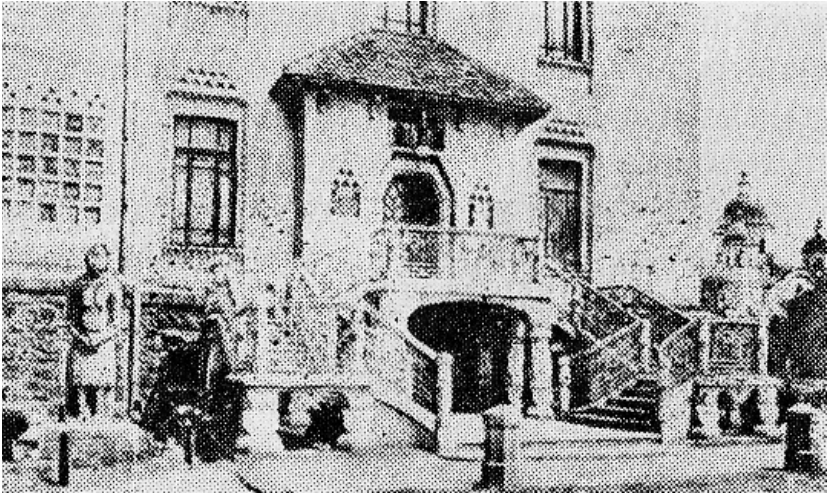
Серйозна увага приділялася історії пам'ятників і пам'яток Полтави та міст губернії [2; 62, с. 4].

Багатогранна діяльність комісії, численні дослідження пов'язані з роботою в ній таких прогресивних діячів культури, як В.Г. Короленко, М.М. Коцюбинський, О.Г. Сластіон, істориків – професорів В.Б. Антоновича, Д.І. Багалія, М.Ф. Сумцова, В.О. Пархоменка, Д.І. Яворницького й інших. Так, почесний член ПВАК Д.І. Яворницький на 4-му засіданні Комісії оголосив доповідь про розкопки в Катеринославській та Херсонській губерніях. Ця доповідь пізніше була надрукована у «Вестнике Екатеринославского земства» (1904 р.) [53].

Головну роль в роботі ПВАК, як і в інших губернських вчених комісіях, відігравали її дійсні члени. До складу полтавської входили особи, чий соціальний статус і рівень освіченості були різними. У більшості своїй вони були не істориками-професіоналами, яких у провінції майже не було, а істориками-аматорами. Значна частина членів ПВАК мешкала в повітах, що забезпечувало формування мережі добровільних помічників у справі дослідження історії Полтавського краю в усій губернії.

Як зазначалося, найважливішим завданням комісії був відбір і збереження цінного документального матеріалу з історії краю та формування на його базі історичного архіву. Члени ПВАК багато зусиль доклали для систематизації й упорядкування архівних справ у губернії. Не маючи приміщень і свого архіву, вони витрачали особистий час для ознайомлення з різними відомчими документами, звітами тощо. Найважливіші та найбільш цікаві з них публікувалися у виданнях ПВАК. Так, за ініціативою І.Ф. Павловського був збережений цінний урядовий архів губернського правління, який неодноразово мали намір знищити деякі віце-губернатори [11, с. 4].

Для вивчення архівної справи в губернії члени ПВАК виїздили в міста губернії, здійснили спеціальне анкетне опитування. На основі отриманих даних ПВАК дійшла висновку, що стан архівів Полтавщини є плачевним, а також видала окрему брошуру з описом архівів губернії [39].

Вхід до краєзнавчого музею в будинку губернського земства. Фото початку XX ст. (див. у кн.: Полтавщина : енциклопедичний довідник / за ред. А.В. Кудрицького. – К. : УЕ, 1992. – С. 761).

Про проблеми і стан архівної справи на Полтавщині І.Ф. Павловський доповідав на I-му з'їзді представників губернських вчених архівних комісій у 1914 р. [40, с. 3–4; 42].

Дослідники підкреслюють, що у своїй діяльності ПВАК не лише «врятувала від загибелі велику кількість архівних матеріалів значної наукової цінності» [11], але й змінила ставлення до архівів і архівної справи на Полтавщині. Члени комісії взяли участь у створенні архіву при Музеї Полтавської губернської земської управи [51, с. 714].

До кола напрямів діяльності ПВАК належали також археологічні дослідження. Фахівці констатують, що ці дослідження «не відрізнялись послідовністю» [62, с. 5], визначаючи як одну з причин цього малу кількість археологів-членів комісії, – крім почесних, їх було лише трое: І.А. Зарецький, М. Макаренко та В.М. Щербаківський. Архівні дослідження здійснювалися за кошти закладів, у яких працювали ці спеціалісти.

На археологічні екскурсії комісія виділила кошти лише два рази: на дослідження місця знаходження половецьких «кам'яних баб» й інших слідів далекої старовини» [62, с. 5] в селищах Зачепилівка та Семенівка Костянтиноградського повітів, здійснених Л.В. Падалкою і С.Т. Сиротенком, а також на розвідки археологічних пам'яток у Переяславському повіті влітку 1913 р., здійснених Л.В. Падалкою [19, с. 13]. Про результати цих «екскурсій» доповідалося на XIII археологічному з'їзді в Катеринославі, а пізні-

ше вони були опубліковані. В «Трудах ПУАК» були введені до наукового обігу найбільш важливі археологічні знахідки, що їх виявили на території краю: Івахниківський і Полтавський скарби срібних прикрас третьої чверті I тис. та початку II тис. н.е. [25], матеріали скіфського кургану в с. Тишки [27] та золотоординського могильника в урочищі Мечеть у с. Кишеньки [17]. Заслугою ПВАК є видання дійсного члена Комісії І.А. Зарецького – першої праці щодо унікального кочівницького комплексу перещепинського типу VII ст. н.е. у с. Мала Перещепина. ПВАК започаткувала археографічне картографування Полтавщини працями П.М. Єременка, Л.В. Падалки [15; 47]. Комісія сприяла подальшому археологічному дослідженню величезного історичного району Дніпровського лісостепового Лівобережжя, опублікувавши перше археологічне зведення городищ, курганів і майданів Полтавської губернії за даними анкетування Центрального статистичного комітету 1873 р. [26; 62, с. 5].

Найбільш вагомим став внесок членів ПВАК у розробку історії Полтавщини і Лівобережжя України XVIII–XIX ст. Понад половину опублікованих у «Трудах ПУАК» досліджень присвячено цій тематиці: праці з історії губернії, землеволодіння, суспільно-політичних подій, численних переселень, військової історії. До наукового обігу членами ПВАК були залучені матеріали «Актовых книг городского уряда Полтавы» XVII ст. [3], Румянцівського опису [64], численні описання губернії XVIII–XIX ст., виконані В.І. Василенком, В.Л. Модзалевським, І.Ф. Павловським, П.К. Федоренком й іншими.

Не меншою повнотою характеризуються дослідження ПВАК з питань історії культури Полтавщини. Значна група досліджень присвячена церковній історії краю.

Плідною виявилася діяльність ПВАК у дослідженні історії міст і селищ краю. Величезний за об'ємом і багатий фактичний матеріал, що стосувався Полтави [33; 35; 38; 43], її пам'яток [32], міст губернії [63], систематизував і опублікував І.Ф. Павловський. Присвятили низку публікацій, нарисів, книг історії і пам'яткам Полтави, Кременчука, Лубен, Ромен [4; 5; 8; 24; 30; 31] члени комісії В.Є. Бучневич, М.Г. Максимов, М.Г. Астряб, Ф.Д. Ніколайчик. У складі ПВАК розпочав свою наукову діяльність відомий фахівець з історії Київської Русі та західних слов'ян В.О. Пархоменко, який присвятив декілька праць давній і церковній історії Переяславщини [49; 62, с. 6].

Багато зусиль доклали члени ПВАК Л.В. Падалка, В.П. Милорадович, В.А. Щепотьєв у дослідження етнографічних питань. Л.В. Падалка (в 1896–1901 роках він очолював губернський статистичний комітет) особливу увагу приділяв дослідженню народного побуту. Його роботи [46; 48] публікувалися як у «Трудах ПУАК», так і в окремих відтисках [62, с. 6]. Унікальними

Будинок губерньського земства в Полтаві. Фото початку ХХ ст. (див. у кн.: Полтавщина: енциклопедичний довідник / за ред. А. В. Кудрицького. – К. : УЕ, 1992. – С. 787).

за повнотою викладення інформації та поліграфічним оформленням (доповнені професійними художніми фотознімками автора) вважалися фольклорні видання П.О. Гнедича [12]. Фотоархіви з етнографії й археології залишили також І.А. Зарецький, Л.В. Падалка, В.М. Щербаківський [62, с. 6].

Серед інших ГВАК Полтавська вчена архівна комісія відома своїм успішним досвідом видання довідкової краєзнавчої літератури – біографічних словників, присвячених полтавцям: державним і культурним діячам, меценатам, письменникам й ученим. Основна заслуга в їх підготовці та виданні належить І.Ф. Павловському, який до кінця життя працював над доповненнями до цих видань [37; 41¹]. Особливе значення має виданий за участю І.Ф. Павловського й інших «Систематический указатель журнала «Киевская старина» (1882–1906)» [57].

Без усієї цієї роботи: без ґрунтовних історичних досліджень, що їх проводили члени ПВАК, без серйозного вивчення ними архівних документів, без їх археологічних, етнографічних й інших відкриттів, – неможливим було б здійснення напряду діяльності комісії, який був одним із найбільш важливих, таких, що потребують фундаментальної підготовки, знань, ентузіазму та відданості справі – створенню виставок і музеїв. Ці перші музеї на Полтавщині мали чітко виражений краєзнавчий та історичний профіль. Однією з перших музейників Полтавщини вважається полтавська поміщи-

¹І.Ф. Павловський підготував і друге доповнення до цього словника, що готувалося до друку в 1917 р.

ця, уродженка м. Лубни (тепер – районний центр Полтавської обл.) збирач старожитностей, видавець і меценат К.М. Скаржинська (Райзер) (1852–1932). Закінчивши екстерном лубенську жіночу гімназію та продовживши освіту на Бестужівських вищих курсах у Санкт-Петербурзі, вона була людиною прогресивних поглядів; декілька провідних наукових товариств обрали її своїм членом – Московське нумізматичне товариство, Всеросійське товариство шанувальників природознавства, антропології та етнографії.

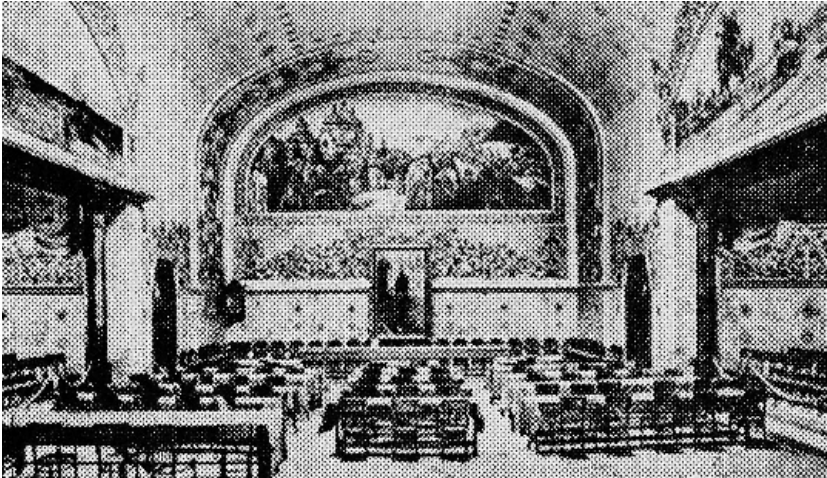
К.М. Скаржинська проводила на Лубенщині велику громадську та благодійну роботу [51, с. 869].

Почесний член Полтавської вченої архівної комісії К.М. Скаржинська у 1885 р. у своєму маєтку під Лубнами створила перший відкритий для вільного доступу музей місцевої історії й етнографії.

Це було перше велике загальнодоступне приватне зібрання історико-краєзнавчого та природничого профілю Лівобережної України, яке було започатковане ще 1874 р. На початку 1880-х років експонати були перевезені до спеціально збудованого двоповерхового флігелю, для музейних колекцій виготовили спеціальні вітрини і стенди [51, с. 869]. На створення музею меценат до 1900 р. витратила понад 500 тис. руб. Вхід до музею був безкоштовним. Вівся облік відвідувачів і екскурсійних груп. За три роки – з 1898 до 1901 – музей відвідало 1228 осіб [51, с. 870]. При музеї функціонували школа, читальня з бібліотекою, лекторій.

Першим завідувачем музею був український археолог і краєзнавець Ф.І. Камінський (1845–1891). Ще в 70-х роках XIX ст. він відкрив музейну кімнату в Лубенській чоловічій гімназії. Закінчивши семінарію, маючи фізико-математичну освіту, яку здобув у Київському університеті, Ф.І. Камінський учителював на Полтавщині (в Переяславі, Хоролі, Прилуках), був домашнім учителем К.М. Скаржинської. Пізніше її музею він подарував колекції власних знахідок. Проводив розкопки Гінцівської палеолітичної стоянки, досліджував археологічні пам'ятки на території Лубенщини, зокрема кургани скіфського часу. В гімназійній музейній кімнаті були представлені колекції з археології, нумізматики, етнографії. В 1874 р. гімназією на III археологічний з'їзд було відправлено значну кількість музейних експонатів. Згодом під музей відвели декілька кімнат. У 1918 р. гімназійний музей націоналізували і проголосили Державним краєзнавчим музеєм. У 20-ті роки XX ст. цей музей об'єднався з Українським музеєм, заснованим у Лубнах археологом Г.Я. Стеллецьким [51, с. 869].

Музей вів широку збирацьку, культурно-освітню, дослідницьку та видавничу роботу. Працівники музею проводили в Лубенському Посуллі археологічні дослідження, зокрема курганів епохи бронзи, скіфського часу

Интер'єр головного залу Полтавського губернського земства. Фото початку ХХ ст. (див. у кн.: Полтавщина: енциклопедичний довідник / за ред. А.В. Кудрицького. – К. : УЕ, 1992. – С. 788).

та Київської Русі, що їх фінансувала К.М. Скаржинська [50]. Її ж коштом видані класичні для європейського мистецтвознавства, з вдалим поліграфічним оформленням праця С.К. Кульжинського «Описание коллекции народных писанок Лубенского музея Е.Н. Скаржинской» (М., 1899) і красназавчий нарис К.П. Бочкарьова «Очерки Лубенской старины» (М., 1901).

У Круглицькому музеї існували окремі розділи, присвячені історії церкви та релігії, де експонувалися документи з історії церковного життя, численні предмети культового призначення.

Значні колекції Лубенського музею привертали увагу багатьох дослідників і відвідувачів [58].

З колекціями музею працювали такі відомі дослідники й діячі української культури, як В.Б. Антонович, В.П. Горленко, Ф.К. Вовк, С.К. Кульжинський (після уходу Ф.І. Камінського з життя він виконував обов'язки вченого секретаря музею), Г.І. Нарбут, Д.І. Яворницький та інші. К.М. Скаржинська активно пропагувала своє зібрання, організовуючи екскурсії, листувалася з численним колом дослідників і вчених, маючи на меті створення міського музею в Лубнах.

Про музей з'явилася чимало публікацій [13; 18; 21; 22; 51, с. 870]. Перед від'їздом за кордон К.М. Скаржинська вирішила подарувати свій музей Лубнам за умови, щоб «місто визнало її довічне право» [51, с. 870] на участь в організації та подальшому спрямуванні діяльності цього закладу, а також

збудувало для музею спеціальний будинок. Однак міська дума не визнала можливим прийняти такий дар. Тому в 1906 р. меценат вирішила долю музейного зібрання, передавши його в дарунок Полтавському земству, земському Природничо-історичному музею [50; 51, с. 870]. Серед переданих предметів – численні археологічні знахідки з Полтавщини, Харківщини, Криму, природничі колекції з інших країн, колекція античної кераміки, зброї XVI–XIX ст., церковні старожитності, речі побуту, особисті речі й автографи Є.П. Гребінки, Г.С. Сковороди, О.В. Суворова; речі, подаровані жителями Лубенського повіту, родичами К.М. Скаржинської, архівні родові документальні збірки Леоновичів, Кар'якових, Ограновичів, Райзерів тощо. Всього було передано понад 20 тис. експонатів (археології – близько 3 тис. одиниць, історії – 5178 одиниць, етнографії – 9533, природознавства – 3836 [51, с. 870]), 4000 книг бібліотеки й унікальний архів (за іншими даними – загальна кількість предметів – понад 37 тис.), а також музейне обладнання з Круглика [9; 44, с. 255; 51, с. 870; 54; 58; 59; 61]. Деякі предмети із зібрання К.М. Скаржинської зберігаються тепер у Полтавському художньому музеї (галереї мистецтв) ім. М.О. Ярошенка, документи – у Державному архіві Полтавської області [51, с. 38].

Організацією перевезення і передачі Природничо-історичному музею Полтавського губернського земства дарів К.М. Скаржинської займалися члени ПВАК М.Г. Астряб і І.А. Зарецький (1857–1936). Останній також був одним із фундаторів створеного в Полтаві при губернському земстві Природничо-історичного музею [20; 60]. Деякі засідання ПВАК пізніше проходили у приміщенні цього музею.

Уродженець містечка Лютенька Гадяцького повіту Полтавської губернії, «непатентований вчений» [55] (не закінчив навіть початкової школи), котрий самоосвітою домігся таких ґрунтовних знань, особливо природознавчих, що мав високий авторитет, відомий краєзнавець, археолог, етнограф, організатор керамічного виробництва І.А. Зарецький, походив із козацького роду. Вивченням місцевих старожитностей він зацікавився на початку 1880-х років. Проводив розкопки на приватних землях. І вже наприкінці 1880-х років став членом відомих московських товариств – археологічного та товариства любителів природознавства, антропології й етнографії. У 1891–1893 роках виконував обов'язки помічника завідувача Природничо-історичного музею Полтавського губернського земства. Як колектор він брав участь у геологічній експедиції професора О.В. Гурова, що досліджувала Полтавщину, в експедиції В.В. Докучаєва, під час якої він познайомився і потім підтримував зв'язки з В.І. Вернадським. Завдяки

зусиллям І.А. Зарецького була придбана орнітологічна колекція генерала Д.М. Шульговського.

З 1893 р. І.А. Зарецький досліджував гончарні промисли Полтавщини. Наступного року земство опублікувало його 126-сторінкову працю з цієї теми – «Исследование гончарного промысла Полтавской губернии с рисунками», що є тепер бібліографічним раритетом [55].

З 1894 р. протягом трьох років І.А. Зарецький очолював першу в губернії навчальну гончарну майстерню Полтавського губернського земства в Опішному, а в наступні 1898–1902 роки був службовцем Управи земства, колектором Музею в Санкт-Петербурзі, для якого зібрав колекції з гончарства, килимарства, художньої народної вишивки Українського Лівобережжя. За дорученням губернської управи І.А. Зарецький у 1901 р. підготував «полтавську» колекцію кустарних виробів для виставки в Санкт-Петербурзі й курирував її. Там-таки він завідував Полтавським відділом 2-ої Всеросійської кустарної виставки. Підготував також етнографічний розділ по Полтавщині до виставки XII археологічного з'їзду в Харкові. Шануючи досвід і знання І.А. Зарецького, Петербурзький етнографічний музей обрав його своїм членом-кореспондентом, а полтавці – відзначили званням почесного громадянина міста (у 1902 р.)

У 1906–1912 роках І.А. Зарецький знову був заступником завідувача Природничо-історичного музею Полтавського губернського земства та Стархіяльного давньосховища в Полтаві. Він – один із перших дослідників поховального обряду племен скіфського часу Поворскля, комплексу Малоперещепинського скарбу VII ст. н.е., золотоординського некрополя в гирлі Ворскли, в ур. Мечеть на Кобеляччині [17], пізньосередньовічних підземель міста Полтави. Також – автор 13 наукових досліджень з археології, етнографії, природознавства Лівобережної України й інших регіонів тодішньої Російської імперії [28; 55].

У 1906 р. у двох номерах газети «Полтавський Вестник» була надрукована стаття І.А. Зарецького «Музей Скаржинской», пожертвованный ею Полтавскому губернскому земству (о составе и характере коллекции музея и библиотеки)» [37, с. 234–236].

Археологічні й етнографічні колекції І.А. Зарецького, зібрані на Полтавщині, разом із іншими колекціями, лягли в основу Природничо-історичного музею Полтавського губернського земства.

І хоча з 1912 р. І.А. Зарецький мешкав і продовжував займатися дослідженнями та музейною справою спочатку у Воронежі, а потім у Оренбурзі, він – як писав у листі до М. Гавриленка від 8 лютого 1928 р. – ніколи не забу-

вав «своїї любові Полтави і Полтавщини» [55]. Архів І.А. Зарецького в 1993 р. був перевезений із Оренбурга до Полтавського краєзнавчого музею [55].

У 1920 р., коли відкривалася перша нова експозиція колишнього Природничо-історичного музею Полтавського губернського земства, який уже йменувався Центральним пролетарським музеєм, члени ПВАК також надавали свою посильну допомогу в її створенні [29].

Завдяки ініціативі та зусиллям дійсного члена ПВАК, українського художника, архітектора, громадського діяча, педагога, етнографа й активного пропагандиста народного мистецтва О.Г. Сластіона (1855–1933), у 1920 р. був відкритий Миргородський краєзнавчий музей. За стислий час було створено експозицію, в якій демонструвалися картини В.Л. Боровиковського, самого О.Г. Сластьона; особисті речі та твори письменників В.В. Капніста, М.В. Гоголя та багато інших унікальних експонатів. Разом із почесним членом ПВАК Д.І. Багалієм, із багатьма іншими прогресивними діячами, О.Г. Сластіон брав участь у відкритті пам'ятника І.П. Котляревському в Полтаві 30 серпня (12 вересня) 1903 р. Саме за часу діяльності ПВАК у 1903–1905 роках була збудована перша в Україні меморіальна школа – Полтавська школа ім. І.П. Котляревського. Вона знаходилася на схилі Подільської гори поблизу Успенського собору. Школу було збудовано у формах українського архітектурного стилю. На головному південному фасаді цього двоповерхового будинку (перший поверх – із цегли, другий – дерев'яний, обкладений цеглою, високий чотирихилий дах під черепицею) було вміщено скульптурне погруддя І.П. Котляревського (скульптор – Л.В. Позен) і меморіальна дошка. До східного фасаду передбачалося добудувати одноповерхове приміщення музею І.П. Котляревського, однак проєкт архітектора Є.Н. Сердюка не був здійснений. До війни 1941–1945 років школа працювала за призначенням. Під час війни її спалили, а після її закінченні рештки будівлі розібрали.

О.Г. Сластіон сприяв свого часу спорудженню будинку Полтавського губернського земства, зведеного в 1903–1908 роках, який перші 12 років функціонував як адміністративно-музейна споруда [51, с. 545, 737, 738, 787, 789, 875]. Музей, що після закінчення будівництва був розміщений у ньому, заснований у 1891 р. за ініціативою вченого-грунтознавця професора В.В. Докучаєва. Саме колекції експедиції В.В. Докучаєва, який проводив дослідження ґрунтів Полтавської губернії в 1888–1902 роках – 4 тис. зразків ґрунтів, 500 одиниць зразків гірських порід, до 800 арк. гербарію, стали основою цього музею. На чолі музею став О.М. Олеховський. Спочатку експозиція займала три кімнати флігеля у дворі земства, а з 1908 р., коли до музею надійшли колекції К.М. Скаржинської, а також П.П. Бобровського

й інші, йому відвели третій поверх у новозбудованому приміщенні земства [51, с. 760–761].

Напередодні 200-річчя Полтавської битви 1709 р., в період підготовки та проведення урочистих подій, за ініціативою членів ПВАК було підняте питання про створення історичного музею з метою збереження пам'яті про цю подію. Секретар комісії І.Ф. Павловський особисто розробив концепцію й тематичну структуру музею, виготовив низку макетів, знайшов більшість експонатів [52]. Коли в 1909 р. музей був відкритий, І.Ф. Павловський став його завідувачем. У музеї було зібрано майже 400 експонатів: картин, зразків зброї, прапорів, медалей, предметів побуту того періоду тощо [16; 34]. У зв'язку з відзначенням 200-річчя Полтавської битви було опубліковано багато праць дослідницького та науково-популярного плану, серед яких, знову ж таки, виділяються праці І.Ф. Павловського, який опрацював матеріали архівів Стокгольма, Москви, Санкт-Петербурга й інших міст і вперше оприлюднив численні нові факти та документи [14; 32; 36].

Після жовтня 1917 р. ПВАК поступово завершила свою діяльність. Серед причин називають напівофіційний статус комісії, який, тим не менш, пов'язував її з царським урядом; розформування земських закладів, що фінансували роботи комісії; участь, хоча часто номінальна, в роботі ПВАК поміщиків і старої бюрократії. Важливим виявилось також те, що беззмінний секретар комісії І.Ф. Павловський, маючи вельми поважний вік, припинив свою роботу [7; 67]. Однак, члени ПВАК доклали всіх можливих зусиль не лише для організації Центрального історичного архіву Полтавщини в 1919 р., але й для створення Центрального пролетарського музею Полтавщини в 1920 р., взяли активну участь у роботі губернського комітету з охорони пам'ятників старовини та мистецтва («Губкопис») у 1919–1920 роках, у створенні Центральної наукової бібліотеки міста. Рештки бібліотеки ПВАК були передані Полтавському губернському архівному управлінню, частина з них – бібліотеці обласного музею [62, с. 9].

Отже, з часу свого створення Полтавська вчена архівна комісія поступово сформувалася як провідний науковий, культурний, просвітницький центр на Полтавщині початку ХХ ст. Можна вважати діяльність ПВАК унікальним досвідом колективних наукових досліджень, яка за своєю широтою та різнобічністю не мала аналогів у попередні періоди. Комісія відіграла важливу роль у архівному та музейному будівництві, у збереженні документальних матеріалів з історії України, Полтавського краю, у формуванні традицій, у організації історико-краєзнавчих досліджень в історичному, археологічному та культурному плані на території Полтавщини. Члени ПВАК проводили велику популяризаторську роботу.

Створенню та сприянню у створенні перших музеїв на Полтавщині (їх концепцій, тематичних структур, комплектуванню фондів, оформленню експозицій, комплектуванню бібліотек тощо), організації виставок у діяльності комісії приділялася особлива увага, що заклало міцний фундамент для подальшого розвитку музейної справи, музейної мережі в регіоні.

Джерела та література

1. Аббасов А.М. Вклад Полтавской ученой архивной комиссии в развитие исторического краеведения / А.М. Аббасов // История и историки : историографический ежегодник. – 1980. – М. : Наука, 1984. – С. 275–286.
2. Аббасов А.М. Становление и развитие исторического краеведения Полтавщины от его зарождения до наших дней : автореф. дис. ... канд. ист. наук : 07.00.09 / А.М. Аббасов. – К. : Институт истории АН УССР, 1979. – 28 с.
3. Актовые книги городского уряда Полтавы XVII в. / ред. и прим. Модзалевского В.Л. Вып. 1–3. – Чернигов : ПУАК, 1912–1914.
4. Астряб М.Г. Лубенский Ботанический Сад / М.Г. Астряб // Труды ПУАК. – Полтава : Электрич. типография Г.И. Маркевича, 1917. – Вып. 15. – С. 87–10.
5. Астряб М.Г. Лубенский Мгарский Свято-Преображенский Монастырь / М.Г. Астряб // Труды ПУАК. – Полтава : Электрич. типография Г.И. Маркевича, 1915. – Вып. 13. – С. 33–82.
6. Афиани В.Ю. «Открываемая Россия»: путешествие как метод исторического изучения / В.Ю. Афиани // Историческое краеведение : по материалам II Всесоюзной конференции по историческому краеведению. – Пенза, 1993. – С. 189.
7. Бочарова С.И. И.Ф. Павловский – украинский историк / С.И. Бочарова // Проблемы музееведения и краеведения. К 100-летию основания Херсонского краеведческого музея : тезисы докладов сб. конференции. – Херсон, 1990. – Ч. IV. – С. 52–54.
8. Бучневич В.Е. Записки о Полтаве и ее памятниках / В.Е. Бучневич. – Полтава : Типо-Литогр. Губернск. Правл., 1902. – 6, 449, 24 с. ; 41 илл.
9. Ванцак Б.С. Заповіта народів / Б.С. Ванцак // Україна. – 1987. – Вересень (№ 36 (1596)). – С. 4.
10. Вечтомова Ю.Е. Развитие краеведения в Российской провинции на рубеже XIX–XX вв. и деятельность Вятской ученой архивной комиссии : автореф. дис. ... канд. ист. наук : спец. 07.00.02 – «Отечественная история» / Ю.Е. Вечтомова. – Киров, 2006. – С. 3.
11. Герасименко Х. До історії архівної справи на Полтавщині / Х. Герасименко. – Х. : Вид. Центр архівн. Управління УСРР, 1928. – С. 3, 4.
12. Гнедич П.А. Материалы по народной словесности Полтавской губернии. Роменский уезд / П.А. Гнедич. – Полтава : ПУАК, 1915–1916. – Вып. 1, 2, 4.
13. Горленко В.П. Лубенский музей Е.Н. Скаржинской / В. Горленко // Киевская старина. – 1890. – № 10. – С. 123–134.
14. 250 років битви під Полтавою : нариси. – Х. : Харківське кн. видавництво, 1960. – 116 с.
15. Еременко П.М. Земляные валы и курганы при м. Варве, Лохвицкого уезда и ее окрестностях / П.М. Еременко // Труды ПУАК. – Полтава : Электрическая типография Г.И. Маркевича, 1909. – Вып. 6, ч. I. – С. 76–80.
16. Жук В.Н. Перший музей на Полі Полтавської битви / В.Н. Жук // Український історичний журнал. – 1984. – № 7. – С. 66–72.
17. Зарецкий И.А. Результаты пробной раскопки в урочище Мечеть, Кобелякского у. / И.А. Зарецкий // Труды ПУАК. – Полтава : Электрич. тип. Г.И. Маркевича, 1912. – Вып. 9. – С. 111–120.
18. Иконников В.С. Опыт русской историографии / В.С. Иконников. – К., 1891–1908. – Т. 1, кн. 2. – С. CCCXV.
19. К десятилетию Полтавской Ученой Архивной Комиссии: отчет со дня открытия, с 26 октября 1903 г. по 26 октября 1913 г. / сост. Павловский И.Ф. – Полтава : ПУАК, Т-во Печатного Дела (тип. быв. Дохмана), 1913. – 22 с.

20. Кулатова І.М. Красзнавча діяльність І.А. Зарецького / І.М. Кулатова, О.Б. Супруненко // IV республ. наук. конфер. з історичного красзнавства : тези доповідей і повідомлень. – К., 1989. – С. 73–75.
21. Лубенский музей Е.Н. Скаржинской // Киевская старина. – 1901. – Т. 74. – С. 144–149.
22. Ляскоронский В.Г. История Переяславской земли с древнейших времен до половины XIII столетия / В.Г. Ляскоронский. – К., 1903. – С. 62, 63, 74.
23. Макарихин В.П. Губернские ученые архивные комиссии России / В.П. Макарихин. – Нижний Новгород : Волго-Вятское книжное издательство, 1991. – С. 6, 26.
24. Максимов Н.Г. Церковь с. «Запселье», во имя Св. Николая / Н.Г. Максимов // Труды ПУАК. – Полтава : Электрич. типография Г.И. Маркевича, 1905. – Вып. 1. – С. 31–33.
25. Макаренко Н. Материалы по археологии Полтавской губернии / Н. Макаренко // Труды ПУАК. – Полтава : Электрическая тип. Г.И. Маркевича, 1908. – Вып. 5. – С. 201–212.
26. Макаренко Н. Городища и курганы Полтавской губернии / Н. Макаренко. – Полтава : ПУАК, 1917. – 105 с.
27. Макаренко Н. Предметы из «случайных» раскопок кургана близ с. Тишки Лубенского уезда / Н. Макаренко. – Труды ПУАК. – Полтава : Электрич. типография Г.И. Маркевича, 1916. – Вып. 14. – С. 16–24.
28. Мезенцева Г. Дослідники археології України : енци. слов.-довід. / Г. Мезенцева. – Чернігів : Сіверянська думка, 1997. – С. 114.
29. Николаев В.Ф. Из истории Полтавского краеведческого музея: воспоминания / В.Ф. Николаев / под ред. Супруненко А.Б. – Полтава, 1991. – С. 32.
30. Николайчик Ф.Д. Город Кременчук : исторический очерк / Ф.Д. Николайчик. – СПб. : Типография М. Стасюлевича, 1891.
31. Николайчик Ф. Ильинская ярмарка в период ее существования в гор. Ромнах / Ф.Д. Николайчик // Труды ПУАК. – Полтава : Электрическая типография Г.И. Маркевича, 1907. – Вып. 3. – С. 17–105; Приложение: Документы о деятельности ярмарки в XIX ст. – С. 107–177.
32. Павловский И.Ф. Битва под Полтавой 27 июня 1709 года и ее памятники: иллюстрированное издание / И.Ф. Павловский. – Полтава : Электрич. Типолитогр. Т-ва быв. И.А. Дохман, 1908. – 242 с. + XXXIII с. + 129 рис. + 4 плана.
33. Павловский И.Ф. Ботанические сады в Полтаве, разведение и собирание лекарственных растений в Полтавской губернии в прошлом столетии / И.Ф. Павловский // Труды ПУАК. – Полтава : Электрич. типография Г.И. Маркевича, 1915. – Вып. 13. – С. 195–253.
34. Павловский И.Ф. Каталог музея Полтавской битвы на Шведской могиле / И.Ф. Павловский. – Полтава, 1910. – С. 3–14.
35. Павловский И.Ф. К вопросу о переводе Ильинской ярмарки из Ромен в Полтаву / И.Ф. Павловский. – Труды ПУАК. – Полтава : Электрическая тип. Г.И. Маркевича, 1908. – Вып. 5. – С. 10–48.
36. Павловский И.Ф. К истории Шведской могилы: Пожертвования И.С. Судинко и его духовное завещание (Очерк по архивным данным с рисунками) / И.Ф. Павловский // Русская старина. – 1904. – Т. СХІХ. – Июль. – С. 229–239.
37. Павловский И.Ф. Краткий биографический словарь ученых и писателей Полтавской губернии с половины XVIII века / И.Ф. Павловский. – Полтава : Типо-Литография преемников Дохмана, 1912. – 238 с.
38. Павловский И.Ф. Магистратские крестьяне города Полтавы / И.Ф. Павловский // Труды ПУАК. – Полтава : Электрическая типография Г.И. Маркевича, 1910. – Вып. 7. – С. 125–136.
39. Павловский И.Ф. Описание архивов Полтавской губернии / И.Ф. Павловский. – Полтава : ПУАК, 1915. – 62 с.
40. Павловский И.Ф. Отчет Полтавской ученой архивной комиссии за 1914 г. / И.Ф. Павловский. – Полтава : ПУАК, Электрич. типография Г.И. Маркевича, 1915. – 21 с.
41. Павловский И.Ф. Первое дополнение к Краткому биографическому словарю ученых и писателей Полтавской губернии с половины XVIII века / И.Ф. Павловский. – Полтава : ПУАК, Электрич. типография Г.И. Маркевича, 1913. – 87 с.

42. Павловский И.Ф. Первый съезд представителей губернских ученых архивных комиссий в Петрограде (6–8 мая 1914 года) / И.Ф. Павловский // Труды ПУАК. – Полтава : Электрич. типография Г.И. Маркевича 1915. – Вып. 13. – С. 5–32.
43. Павловский И.Ф. Полтава в XIX столетии / И.Ф. Павловский // Труды ПУАК. – Полтава : Электрическая типогр. Г.И. Маркевича, 1907. – Вып. 4. – С. 23–149.
44. Павловский И.Ф. Полтавцы: Иерархи, государственные и общественные деятели и благотворители / И.Ф. Павловский. – Полтава : Т-во Печатн. Дела (тип. Быв. Дохмана), 1914. – С. 255 (6, XV, 294, 2, 2 с. : 182 илл.).
45. Павловский И.Ф. Полтава. Исторический очерк ее как губернского города в эпоху генерал-губернаторства (1802–1856) / И.Ф. Павловский. – Полтава : Электрич. Типолитогр. Т-ва быв. И.А. Дохман, 1910. – XVIII+416 с. + 1 л. карт.
46. Падалка Л.В. Историческая обстановка формирования бытового уклада народной жизни в Полтавщине / Л.В. Падалка // Труды ПУАК. – Полтава : Электр. тип. Г.И. Маркевича, 1910. – Вып. 7. – С. 91–107.
47. Падалка Л.В. Древние земельные сооружения в пределах Полтавской губернии. Ч. I. О древних городках, городищах и насыпных валах / Л.В. Падалка // Труды ПУАК. – Полтава : Электрическая типо-литогр. И.А. Дохмана, 1905. – Вып. 1. – С. 155–214.
48. Падалка Л. Что сказало население Полтавской губернии о своем старинном быте / Л.В. Падалка // Труды ПУАК. – Полтава, 1906. – Вып. 2. – С. 1–86.
49. Пархоменко В.А. Тысячелетие города Переяслава / В.А. Пархоменко // Труды ПУАК. – Полтава : Электрическая типография Г.И. Маркевича, 1912. – Вып. 4. – С. 225–235.
50. Полтава историческая. Скаржинская Екатерина Николаевна [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://poltavahistory.inf.ua/mans1_1r.html. – Заголовок з экрана.
51. Полтавщина : енциклопедичний довідник / за ред. А.В. Кудрицького., – К. : УЕ ім. М.П. Бажана, 1992. – С. 38, 481, 545, 714, 737–738, 760–761, 787, 789, 869, 870, 875.
52. Посухов В. Видатному історикю – наші визнання, вшанування, вдячність / В. Посухов // Край. – 2011. – № 82 (88). – С. 4.
53. Протоколи засіданій археологічної комісії // Труды ПУАК. – Полтава : Электрическая Типо-литогр. И.А. Дохмана, 1905. – Вып. 1. – С. III.
54. Риженко Я.О. ПДМ : історичний огляд / Я. Риженко // Збірник, присвячений 35-річчю Музею. – Полтава, 1928. – Т. 1. – С. 4–6.
55. Ротач П. Колоски з осадиної ниви [Електронний ресурс] / П. Ротач. – Режим доступу : <http://www.pollitra.pi.net.ua>. – Заголовок з екрана.
56. Симоненко І.М. Вчені архівні комісії в Україні: історія, досвід, здобутки (кінець XIX – початок XX ст.) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : спец. 07.00.06 – «Історіографія, джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни» / І.М. Симоненко. – К., 2001. – 20 с.
57. Систематический указатель журнала «Киевская старина» (1882–1906) / сост. Павловский И.Ф., Щепотьев В.А., Явойский А.А., Чигринцев Б.Д. – Полтава : ПУАК, Электрич. типография Г.И. Маркевича, 1911. – 219 с.
58. Супруненко О.Б. Археологічне зібрання К.М. Скаржинської / О.Б. Супруненко // Археологія. – 1990. – № 4. – С. 98–107.
59. Супруненко О.Б. Археологія в діяльності першого приватного музею України: Лубенський музей К.М. Скаржинської / О.Б. Супруненко. – К. ; Полтава : Археологія, 2000. – 398, II с.
60. Супруненко О.Б. Іван Зарецький – археолог і музейний правник / О.Б. Супруненко // Народне мистецтво Полтавщини : тези науково-теоретичної конференції, присвяченої 70-річчю Полтавського художнього музею. – Полтава, 1989. – С. 63.
61. Супруненко О.Б. 150 – Катерина Скаржинська / О.Б. Супруненко // Ант. – К., 2004. – № 13–15. – С. 74–75.
62. Труды Полтавской Ученой Архивной Комиссии. 1905–1917. Библиографический указатель : научно-справочное издание / сост. А.Б. Супруненко. – Полтава : Облстатуправление, 1991. – 52 с.
63. Труды ПУАК. – Полтава, 1910. – Вып. 7. – С. 23–149.

64. Федоренко П.К. Воронковская сотня Пересылавского полка по Румянцевской Описи / П.К. Федоренко // Труды ПУАК. – Полтава : Электрическая типография Г.И. Маркевича, 1915. – Вып. 12. – С. 79–227.
65. Шмидт С.О., Ковальченко И.Д., Дмитриев С.С., Сахаров А.М. О содержании университетского курса историографии СССР / С.О. Шмидт, И.Д. Ковальченко, С.С. Дмитриев, А.М. Сахаров // Вопросы истории. – 1968. – № 8. – С. 65.
66. Шапов А.П. Новая эра // Собр. Соч. Дополн. Том. – Иркутск, 1937. – С. 16.
67. Щепотьев В.О. Наукове життя в Полтаві 1914–1924 / В.О. Щепотьев // Україна. – 1925. – № 1–2. – С. 227.

Pistolenko I.O. Lead scientifically elucidative and cultural center of Poltava region of the beginning of 20 century. Poltava scientific archived commission and its activity in relation to creation of museum network in a province

In the article basic work of the Poltava scientific archived commission assignments are examined at the beginning of 20 century. The special attention is spared an activity commission in industry of museum building, organization of exhibitions.

Key words: Poltava scientific archived commission, historical research, regional tradition, museum network, exhibition.

Пистоленко И.А. Ведущий научно-просветительский и культурный центр Полтавщины начала XX в. Полтавская ученая архивная комиссия и её деятельность по созданию музейной сети в губернии

В статье рассматриваются основные направления работы Полтавской ученой архивной комиссии в начале XX в. Особое внимание уделяется деятельности комиссии в сфере музейного строительства, организации выставок.

Ключевые слова: Полтавская ученая архивная комиссия, историческое исследование, краеведческая традиция, музейная сеть, выставка.

Надійшло до редакції: 29.01.2015 р.

УДК [930.2+069](477)(06)

ХАРЧЕНКО О.В.

Використання інноваційних Інтернет-технологій, мультимедійних і технічних засобів у культурно-освітній роботі художніх музеїв на початку XXI ст.

У публікації розглядаються способи використання інноваційних Інтернет-технологій, мультимедійних програм і технічних засобів у культурно-просвітницькій діяльності музеїв художнього профілю. Аналізуються форми культурно-освітньої діяльності, в яких використовують технічні засоби, які доповнюють комунікацію сучасних музеїв.

Ключові слова: культурно-просвітницька діяльність, художні музеї, музейні відвідувачі, музейна експозиція, інноваційні технології, музейна інформація, Інтернет-технології, музейна комунікація.

На початку XXI ст., зарубіжні й вітчизняні художні музеї широко використовують технічні та інформаційні засоби, комп'ютерні технології у